

• ÉLETEM •

Egy általános iskola nyolcadikosainak vallomásai

- A fejlődéslelektan művelői és ismerői számára nem újság, hogy a gyermek lelki fejlődésében szociális körülményeire, ezen körülményeinek változására is tekintettel kell lennünk. Továbbá az sem, hogy a kamasz- vagy serdülőkornak nevezett szakaszban a gyermek értelmi fejlődése meggyorsul; érdeklődése elmélyül és specializálódik. Behatol az elvont fogalmak értelmébe, s az újonnan megismert eszmék, tudományos elméletek hatására másképpen látja a világot, magát, otthonát, mint eddig. Mindig érdekelt: hogyan van ez a valóságban, miről milyen véleménnyel vannak a fejlődésszakaszban ebben a csoportjába tartozó általános iskolát befejező tanulók.

A különféle kérdőívek kitöltésekor kapott válaszok, adatok őszintesége az idén arra az elhatározásra készítetett: írassak életrajzi dolgozatot nyolcadikos tanítványaimmal, amelyben számoljanak be eddigi életükről, valljanak gondjaikról, problémáikról úgy, mintha a legmeghittebb társuknak vagy csak önmaguknak vallanának, mert a dolgozatokban közölt titkok titkok maradnak, róluk csak írjuk és én fogok tudni.

S hogy most mégis közreadom, annak egyszerű magyarázata az, hogy nem is a titkok titkolása a lényeg, hanem a vallomást tevők személyének kell továbbra is ismeretlennek maradnia.

Huszonnégy tanuló írt dolgozatot. A huszonnégy dolgozatból hat (mind a hat fiúé) még csak napi (év végi) gondokkal: osztályzatok, bizonyítvány, pályaválasztás foglalkozik. Öt (mind az öt leányé) már a napi gondokon kívül a barátkozásról, udvarlásról, illetve a szerelemről is szól dolgozatában, igazolván a tételt, hogy a lányoknál általában két évvel korábban következik be az érés.

Tizenöt éves vagyok. A pályaválasztás nagy szeget ütött a fejembe. Négy évig tanárnő szerettem volna lenni. Azonban a nyolcadik osztály elején úgy döntöttem, és ez most már végleges, hogy gyógyszerész leszek. Problémám igen sokszor akad. Sajnos olyan barátnőt még nem találtam, akivel megértettük volna egymást. Ha valami bánt vagy örömom van, azt édesanyámmal osztom meg. Ő az, aki a legjobban megért. Hogy

miért nem tudok barátnőt találni? Nem tudnak titkot tartani. Ha beszélek egy fiúval, azt ők úgy veszik, mintha udvarlóm lenne. Előttük ismeretlen az a szó, hogy barát. Nem tudják megérteni, hogy én csak barátokat és jó ismerősöket akarok szerezni, nem pedig udvarlókat. Erről úgyszólván nem is igen beszélek, hiszen félreértenek.

Életem fő célja, hogy kitanuljak gyógyszerésznek, fizetésem legyen. Ez, tudom, még nyolc évet követel tőlem. De nálam ez nem számít. Nem mondhatnám magamról, hogy ugrálok a fiúkért, sőt a faluba se igen szeretek járni. Ha megyek, csak azért megyek, hogy ne unatkozzam annyira otthon. A fiúkkal kapcsolatban? Annyiban érdekelnek, hogy megnézem őket. Egy fiú „járt” velem. Azért teszem idézőjelbe, mert ez csak barátság volt, habár ő úgy gondolta, hogy járni fog velem. Azt vettem észre, hogy óriási különbség van a külső csín és a belső tartalom (hogyha csak külsőre nézzük, vagy ha belülről is megismerjük) között. Ez a fiú nekem egyáltalán nem tetszik. Nem hozzám való. Lehet, hogy nem mindegyik ilyen. Ezt nem tudhatom, mert így még csak őt ismertem meg, és hamarosan nem is akarok mást. Nyolc év után férjhez megyek. Meleg családi otthonra vágyom, s természetesen egy szép, jó és megértő férjre. Ha arra gondolok, hogy férjhez is kell menni, nem mindegy. Mi lesz, ha nem találom meg azt, akit keresek? Két gyereket szeretnék, akiknek mindenük meglesse, és jó nevelésben részesítenék őket.

Ez, amit itt leírtam, tán csak a fele. Vannak olyan dolgok is, amelyeket édesanyámmal nem lehet megbeszélni. Barátnőre szorulnék, de az meg nincs. Így csak hallgatok, és sokat gondolkozom. Ha teljesül a vágyam, és kitanulok gyógyszerésznek, akkor mindenem meglesz, amit most még csak tervezgetek.

- A dolgozatból világosan kitetszik, hogy milyen életbevágóan fontos kérdése ennek a fejlődési szakasznak az igazi barátság, az igazi barát keresése; valamint ami ezzel egy időben, szinte párhuzamosan jelentkezik: a szülőkkel való kapcsolatok meglazulása.

No persze nem mindegyik tanuló képes ennyire tömör, átfogó képet rajzolni lelki világáról, de ez a lényegen mit sem változtat:

•

Tizenötödik életévem töltöm. Bajban, bánatban nem szűkölködtem. Ezeket leginkább szüleimmel, vagy amit esetleg nekik sem merek megmondani, mert haragszanak érte, azt a barátnőmmel oldjuk meg.

Nagy fejtörést okoz például az is, hogy még nem jutottam végleges elhatározásra, hogy hova is menjek a VIII. után. Szüleim nagyon szeretnék, ha tovább tanulnék, én pedig olyan szakmát szeretnék, amelyikhez nem kell sok iskola.

Az is gondot okoz, ha barátom akad, „igen”-nel vagy „nem”-mel válaszoljak. De inkább nemmel, mert úgy gondolom, fiatal vagyok még az „igen”-re. Habár azon is gondolkodtam már, hogy az osztálytársaim mit gondolhatnak, hiszen bármikor megyek végig az utcán, leginkább találkozom velük, ahogyan párosan sétálgatnak. Én azt gondolom, erre van még idő.

- Igazi élettörténetet két tanuló írt. Az egyik (lány) élete eddig a kívánalmaknak megfelelően, diszharmónia nélkül zajlott, kikíváncszoló problémája sincs. A másik (fiú) életében egy állandó determináló elem is jelen volt:

Tizenöt éves vagyok. Alacsony növésű, sovány gyerek. Ebben talán az is közrejátszott, hogy kiskoromban naponta egyszer ettem, olyan szegények voltunk. Édesapám – részeges ember lévén – fele fizetését mindig elitta. Négy- vagy öt éves lehettem, amikor először kaptam új cipőt. Azelőtt mindig használt cipőkben jártam. Ezt a cipőt édesanyám vette a saját keresetéből; ugyanis mosni járt. Ekkor otthagyt bennünket édesapám. Tél volt. Ő elment, és magával vitte azt a kis élelmet is, ami a kamrában volt. Két hónap múlva visszajött, s anyu visszafogadta. Egy évre rá, 1961-ben megszületett a testvérem. Apu újra elkezdett inni, és mindig részegen jött haza. Ilyenkor megverte anyut, s a lakásban is tört-zúzott. Nem volt már jóformán semmink sem. Aput kidobták az állásából, és nem kapott sehol munkát. Otthon volt ő is, és hogy legyen egy kis pénz, gyékényt szóttek. Apu újra megjavult. Visszavették az állásába. Most már jobban ment sorunk, mert anyu folytatta a gyékényszövést, és apu is adott haza valamit.

1962-ben vettünk kétkvadrátnyi földet, ahol házat akartunk építeni. Édesapám 500 000 dinár kölcsönt vett fel. Mindjárt megvette az anyagot is hozzá. Két évig dolgoztunk rajta mi hárman. 1964-ben nagy tél volt, és tavasszal az olvadáskor feltört a talajvíz. A háznak rossz volt az alapja, és összedőlt. Nagy nehezen sikerült eladni, és itt venni egy házat. Nem sokkal később édesapámat szerencsétlenség érte, elütötte egy autó és munkaképtelenné vált. Kap egy kis nyugdíjat, de azt megissza, s így minket édesanyámnak kell eltartania. Anyu külföldre jár svercelni. Most már jobban megy a sorunk. Több jut ruhára, és a házat is át bírjuk alakítani. Most már nincs semmiben szükségünk, de gyötrelmes gyermekkoromat megsínylettem. Kicsi és sovány maradtam. Arra a pályára pedig, ahova én akarok menni, nagy és erős gyerekek kelleneek.

- További csoportosítást a determináló elem azonossága, a mostoha sors tesz lehetővé. Ugyanis három tanuló életsorsát a szülők meg nem értése, válása; két tanulót pedig az édesanya elvesztése után bekövetkezett új házasságkötés teszi hasonlóvá.

Az új állapot, a kialakuló új viszonyok sok nehézségre, összeközösre adhatnak okot, aminek leküzdéséhez igen nagyfokú tapintat, jóakarát, türelem és megértés szükséges. Konfliktusoktól főképpen a mostohaanya és a serdülő leánygyermek viszonya terhes. S ha figyelembe vesszük, hogy a serdülés idején a szülői háztól (pontosabban a szülői függéstől, felügyelettől) való elszakadási hajlam amúgy is erős, nem lesz nehéz megállapítanunk, hogy a mostohaanyával élő gyermekben (különösen leányban) még jobban megerősödik a vélemény: az édesanyja megértőbb lenne vele szemben:

Lassan tizennégy éves leszek. Az iskolában jeles tanuló vagyok. S hogy nem jobb, annak oka van. Soha sincs jókedvem. Szeretek társaságban, de a mama tiltja. Apukám mindig küld: „Eredj!” Mennék is én, de ha elmegyek, az a baj, ha otthon maradok, az a baj. Így otthon maradok, és csinállok valamit. Kitakarítok, rendbe rakom a ruháim... Soha nem ülök egy percet sem. S akkor jön a mama:

– Mi a fészkes fenét tudsz ennyit pöszmötölni?

•

Hát ez bánt engem a legjobban. Mindent megteszek, és semmi se jó. Mindenben találnak hibát.

Másképp volna ez, ha élne az édesanyám! Mindennél többet érne nekem egy meleg, szerető pillantás. De helyette egész nap csak azt vágják a fejemhez, hogy ilyen rendetlen vagy, mikor akarsz már rendet tanulni stb.

Legjobban bátyámat szeretem, mert őneki is ugyanez a sorsa. Csak ő kéthetenként kapja, én meg reggel, délben este. Mintha ezzel jóllaknék. Ma reggel pl. azzal költött fel a mama, hogy öt perc alatt intézzek el mindent. Iskolába induláskor mindig egy sort papol. Már meg se hallgatom, hisz évek óta csak ezt hajtja. Apukám ezt mind látja, de hallgat. Hát én is követem a példáját. Elmúlik a délelőtt, jön a dél, s ismét kezdi előlről. Délután szintén. Hát van énnekem nyugodt percem? Nincs. A tanulástól már rég elment a kedvem, csak belebámulok a könyvbe, és sírok. Azokra a szép percekre gondolok, amikor velem volt édesanyám. Mindig eszembe jut szelíd hangja. Abban az asszonyban megértés, szeretet volt. De miért hagyott itt? Miért?... Beteg volt szegény...

Van egy másik gondom is. A pályaválasztás. A mama mindig azzal fenyeget, hogy nem megyek tovább iskolába. De majd ha az ő lánya kerül oda, akármilyen tökfejű lesz is, az majd megy.

Én tizenhárom éves fejemmel úgy döntöttem, hogy küzdeni kell és várni.

- A testalkat serdülőkorban különösen fontos jellemformáló tényezőnek számít:

Tizenöt éves leszek ebben az évben. Elég sok bánatom van, és ezek közül mesélek el egy párat.

Barátnőim, osztálytársnőim legnagyobb része jár valamelyik fiúval, vagy érdeklődnek utána a fiúk. Én a vékony lábam miatt senkinek sem tetszem, és nem járok fiúval. Ezért néha úgy érzem, a lányok kicsit lenéznek. Igaz, idáig még nem hiányzott a fiútársaság, de azért mégis bánt.

Az is bánt, amikor szüleim mesélik, hogy találkoztak ez egyik osztálytársammal, és az gőgösen elfordította a fejét, és nem köszönt nekik. Én tudom, hogy azért nem, mert parasztok.

•

Az iskolában is lenézően és gúnyosan beszél a parasztokról, és beszéde alapján cigányoknak tartja őket. Pedig az ő szülei is azok voltak. Olyankor nem gondol rájuk? A többiek, lehet, nem is veszik észre, vagy nem akarják észrevenni. Én sajnos észreveszem, és tudom, hogy a csinos lányoknak azt is megbocsátják, ha parasztok a szülei.

- A dolgozatok közül kettő arra is felhívja a figyelmünket, hogy az eszmélésre, az emberi értelem nyiladozására a személyiségjegyek kialakulására mily döntő befolyással van a környezet:

1955. IX. 3-án születtem Suboticán. Tulajdonképpen nem is Suboticán, hanem egy közeli birtokon, de ez nem fontos. Egyéves koromban elkerültem nagyanyámékhoz a szállásra, ami, úgy érzem, nagyon befolyásolja tanulásomat is. Nem volt játékom, és egyáltalán nem foglalkoztak velem. Amikor később hazahoztak a faluba, már óvodába kellett járnom. Sohasem fogom elfelejteni, hogy megrémültem a sok gyerektől. (Nem is jártam egy évig óvodába.) Attól kezdve nem szerettem kimenni a szállásra. Mindig elbújtam, amikor anyó (így hívtuk nagyanyánkat) bejött értem, mert ha kivitt, akkor nem jöhettek haza. Egyedül még nem tudtam hazajönni, túl kicsi voltam, meg mindig ijesztgettek is.

- A dolgozat folytatása visszavezet bennünket a szerelem pubertás-kori jelenségéhez. A szerelemről mint a serdülőkor természetes velejárójáról, már említést tettem. Elmondtam, hogy ez az érzés biológiai fejlődésünknek megfelelően egy-két évvel korábban jelentkezik a lányoknál, de nem szoltam még arról, hogy a feltámadó érdeklődés jellegében is különbözik a két nem között: a fiúk realiztikusabbak, a lányok érzelmesebbek, ábrándozóbbak; továbbá arról sem, hogy a kamaszkori szerelem gyakran csak nagyon rövid ideig tart. A fiatalok kiábrándulnak egymásból, vagy megismerkednek egy új társukkal, aki jobban hasonlít az „igazihoz”. Néha azonban az ebben a korban kialakuló kapcsolat életre szóló jelentőségű lesz.

- - ▶ Az előző dolgozat befejező része:

A hatodik osztály második felének elején megismerkedtem egy akkor hetedikbe járó fiúval. Valóban úgy ismerkedtem meg vele, mert addig nem is ismertem, vagy csak nem tűnt fel, hogy ő is létezik. Szerb tagozatra járt, de az anyja magyar neki. Először csak úgy jártunk. Nem nagyon érdekelt. De később mindig jobban. Már év végén jóban voltunk. Volt is irigylőm, nem is egy, és így elkezdték lecsapni a kezemről. Én meg a buta fejemmel kezdtem mindjobban féltékeny lenni. Mert szép fiú. Talán nagyon is, és ezért nagyon féltettem. De akkor volt a legnagyobb baj, amikor állítólag egy másik lány után szaladt. Rettentő bajban voltam! Nem tudtam, mit tegyek. De később kiderült, hogy pletyka volt az egész. Akkor döbrentem rá, hogy tulajdonképpen szeretem. Én még most is szeretem. Igaz, ő most Novi Sadon jár iskolába, de ez semmit sem változtat.

- - ▶ Részlet egy másik dolgozatról:

14 éves vagyok... Barátnőim, osztálytársaim velem szemben elég jók. Tanulásban idáig még mindig jó eredményt értem el. Talán hatodik osztályban voltam a leggyöngébb. Amelyik fiút megláttam az utcán, abba mindjárt szerelmes lettem. Otthon, ha a leckéhez fogtam, mindjárt arra a fiúra gondoltam. Most már rájöttem, hogy nem lesz ez így jó, de akkor nem kaptam senkitől sem választ, hogy miért vagyok én ilyen, hogy inkább a fiúkat nézem, mintsem hogy tanuljak.

- - ▶ Utoljára hagytam a generációs problémát tartalmazó két dolgozatot. A nemzedékellentétnek a testi serdülésen kívül a pubertáskorban (de máskor is) lelki és társadalmi okai is vannak. A fő ellentmondás a vágyak és a lehetőségek összeütközéséből fakad. A serdülő érzi, hogy már nem gyermek, de tudja azt is, hogy még nem is igazi felnőtt; ám önálló egyénnek tartja magát, akinek jogai vannak. S ezekből az önállósodási, függetlenedési törekvésekből gyakran éles szembeszegülés, összezördülés támad:

15 év. Mennyi bánat és mennyi öröm volt ez alatt a tizenöt év alatt! Még a tizennegyedik életévemet be sem töltöttem, és már a szívem egészen megtelt bánattal. Szüleim magatartása, nagyszüleim elvesztése és egyéb nyomasztó események hatottak rám lehangelőleg. Nem tudom megérteni az idősebbeket, vagy ők nem tudnak megérteni engem, mert ők mindig úgy szeretnék, mint ahogyan az az ő gyermekkorukban volt. Pedig azóta sok minden megváltozott, és ők ezt nem értik, vagy nem akarják megérteni. Szüleim is úgy akarnak nevelni, mint ahogyan őket nevelték. De nekem ez a nevelés nem kell. Én is úgy akarok élni, mint a többi fiatal, és nem félni senkitől és semmitől. De ők nagyon féltének. Attól félnék, hogy valami bajom eshet, ha este megyek az utcán, és mindig azt hangoztatják, hogy amikor ők voltak olyan idősök, mint én, este nem mentek sehova.

Megértem én őket is. De arra ők nem gondolnak, hogy ez még vezethet rosszra is?

– Esti szórakozás?! Az meg mire jó – kérdezték tőlem szüleim. – Az nem vezet jóra, ha te este elmászkálsz.

– Hát mikor szórakozzak, ha nappal dolgozom?

Szeretnék szakmát tanulni. Ezt nem ellenzik. Délelőtt iskola, délután munka, és a szórakozás csak estére marad.

Ezt nem azért írom így, mert szüleimet nem szeretem, hanem azért, mert nincs mindig igazuk. A fiatal lányok és fiúk igazat adnak a szüleiknek, ha tényleg igazuk van, de a szülők nem. Azok, ha úgy van is, letagadják. Ha nekik van igazuk, akkor rendben van, de ha nekem van igazam, akkor is úgy lesz, ahogy ők akarják. Nekünk a magunk esze szerint nem lehet semmit, s ez nincs rendben, mert így sokszor ballépéseik vannak.

- A fogalmazás kissé nehézkes, de azért így is kiérződik a nemzedékek közötti erkölcsi vonatkozású ellentét, valamint a felfokozódó igazságérzet, illetve az eszményi igazságkeresés.

•

Huszonnégy dolgozat, huszonnégy tömör egyszerűséggel megfogalmazott emberi sors sokszínű, sokrétű kibontakozása tárulkozt elém a tanóra 45 percének eltelte után. Emberpalánták gondja, baja, melyeken a dolgozatok margójára írt megjegyzéseimen kívül talán már azzal is segítettem, hogy szólhattak róla, s úgy hiszem, az ilyesmi még a felnőtt ember életében sem éppen az utolsó dolog, hát még a vívódással életében először találkozó emberpalánta életében.

•

•

•